

Гурток «Юныя фалькларысты»: пазнаём карані продкаў

Л. Ф. Козел,

настаўнік беларускай мовы і літаратуры вышэйшай катэгорыі
гімназіі №1 г. Бярозаўкі

На працягу некалькіх год у гімназіі дзейнічае гурток «Юныя фалькларысты», які наведваюць вучні 5- 8-х класаў. Дэвізам работы гуртка сталі радкі «Карані продкаў да канца пазнай – вось тады палюбіш ты свой край».

Вусная народная творчасць – важнейшая частка духоўнай культуры народа – надзвычай добра захавалася не толькі ў памяці беларусаў, але і ў актыўным бытаванні. Тэрмін фальклор, які ўзнік у сярэдзіне XIX ст., у перакладзе азначае народная мудрасць. Засваенню народнай мудрасці прызваны садзейнічаць заняткі ў нашым гуртку, бо менавіта фальклор з’яўляецца дзейным сродкам фарміравання асобы, дапамагае дзецям і падлеткам зразумець навакольны свет і ўзаемаадносіны людзей у ім.

На занятках я імкнуся далучыць вучняў да скарбаў нацыянальнай культуры, да каранёў і вытокаў свайго народа, імкнуся раскрыць выхаваўчы патэнцыял беларускага слова, якое павінна загучаць на роднай мове на роднай зямлі на поўны голас.

Сучасныя дзеці з цікавасцю засвойваюць спадчыну вуснай народнай творчасці праз гульнівыя формы заняткаў. Менавіта такая форма дапамагае гурткоўцам, а гэта пераважна вучні 5-8 класаў, засвоіць народна-паэтычную творчасць, якая і сёння адыгрывае важную ролю ў духоўным жыцці людзей, у фарміраванні іх эстэтычна-мастацкіх густаў, ідэалаў і светапогляду.

Навучэнцы з зацікаўленасцю вывучаюць народныя рамёствы, традыцыі, наведваюць этнаграфічныя школьныя музеі нашага горада. Самым галоўным накірункам працы з’яўляецца вывучэнне і інсцэніроўка святаў

беларускага земляробчага календара: Калядкі, Багач, Гуканне вясны, Купалле і г.д.

Праца ў гэтым накірунку прыцягвае да сябе вучняў, пашырае кругагляд, развівае самыя разнастайныя станоўчыя якасці: камунікатыўнасць, калектывізм, узаемадапамогу, выходзіць нацыянальную самасвядомасць.

Вялікае выхаваўчае значэнне мае збіранне, вывучэнне і сцэнічнае прадстаўленне фальклору. Вучні з задавальненнем апісваюць звычаі, традыцыі, святы, знаходзяць прыкметы і павер'і. А іх у нашай мясцовасці вельмі шмат захавалася нават да нашых дзён.

Напрыклад на Юр'я заўсёды першы раз выганяюць гаспадары жывёлу ў поле, а вось цыбулю пасадзіць патрэбна абавязкова да Юр'я. Цікавыя традыцыі і на Івана Купалу. Прычым, яны дакладна выконваюцца і 24 чэрвеня (каталіцкае свята Яна-хрысціцеля), і 7 ліпеня. Жанчыны нашай мясцовасці вераць, што ведзьмы ў ноч на Іванаў дзень пазбаўляюць кароў малака, а таму выганяюць у поле як мага пазней, бо русалкі і ведзьмы ходзяць толькі ўпрыцемку ды па расе, а значыцца і кароў у поле выганяюць тады, як раса спадзе. А хто першы выгане, той абавязкова сябе абароніць, калі праварыць у гаршку цадзілку са свентаянскімі зеллямі. У гэты дзень нікому нічога не пазычаюць, каб зберагчыся ад дрэннага чалавека. А вечарам, калі вяртаецца жывёла з пашы, ні ў якім разе не раней, моладзь з песнямі носіць чучала ведзьмы па вёсцы, спяваючы купальскія песні. А пасля, як і стагоддзі назад, палае на беразе Нёмана купальскі касцёр, скача праз яго моладзь, каб набрацца моцы і здароўя, плывуць па рацэ дзявочыя вянкi, шукаючы суджанага.

Цікава таксама былі апісаны гаданні дзяўчат на Каляды. Абдыманне штыкецін плоту ці набіранне паленцаў з дрывотні (ці ў пары будзе год бягучы), пытанне ў першага сустрэчнага яго імя (так будуць зваць суджанага), капанне воскам запаленай грамнічнай свечкі на вадзі (варажба на лёс). Так варажылі нашы продкі, так варажаць і зараз дзяўчаты, захоўваючы традыцыі продкаў.

Падабраны на адпаведныя тэмы “залацінкі народнай мудрасці” – прыказкі і прымаўкі, прыкметы, фразеалагізмы. Вядома, што ў прыказцы заключаецца вялікі выхаваўчы патэнцыял. Гэта народная мудрасць, назапашаная вякамі. Сэнс гэтых твораў актуальны і сёння.

Выкарыстанне ў выхаваўчым працэсе беларускага фальклору мае бязмежныя магчымасці па выхаванні патрыятычных і грамадзянскіх пачуццяў. З дапамогай мастацкага слова ён уплывае на светапогляд, думкі вучняў, фарміруе іх нацыянальную самасвядомасць. Прыказкі і прымаўкі, якія сабралі вучні падчас этнаграфічных экспедыцый па Лідскім, Навагрудскім раёнах, яскравы таму доказ. Кожнае слова народнай мудрасці выходзіць, у першую чаргу, паўнаўдаснага члена грамадства.

Вынікам работы гуртка “Юныя фалькларысты” стаў удзел у раённым этапе абласнога конкурсу фальклорных калектываў “Шчаслівы той, хто продкаў з чыстым сэрцам паважае” і заняў першае месца сярод фальклорных калектываў Лідскага раёна. У сакавіку вучні фальклорнага гуртка (5, 8 класы) прымалі ўдзел у абласным этапе конкурсу і занялі 3-е месца. Узнагародай для ўдзельнікаў гуртка была паездка ў час вясенніх канікул у Рэспубліканскі лагер “Зубронак”, дзе вучні не толькі адпачывалі, але ўдзельнічалі ў майстрах-класах па фальклоры.

Наладжаны цесны кантакт гуртка з этнаграфічным музеем гімназіі «Нам засталася спадчына». Менавіта на базе музея праводзяцца фальклорныя святы: «Калядны кірмаш», «Багач», «Дажынкi», «Масленіца», «Вячоркі», «Купалле», «Свята Вялічка з чырвоным яечкам», «З рога ўсяго многа», «Гульнёвая праграма “Гаспадынькі», «Бабулін куфэрак», «Хрэсьбіны», «Вяселле». Кожны з абрадаў напоўнены непаўторным мясцовым каларытам, звычаямі і традыцыямі жыхароў Лідчыны. Калі, напрыклад, пад час хрэсьбін баба частуе ўсіх не “бабінай кашай”, а выпечанай здобай у выглядзе пеўнікаў.

У музеі створаны банк творчых работ па народнай творчасці, быту беларусаў, сабраны падчас этнаграфічных і краязнаўчых экспедыцый і запісаны вучнямі і настаўнікамі гімназіі:

- Беларускія народныя абрады.
- Народныя гульні.
- Прыказкі і прымаўкі.
- Дзіцячы фальклор
- Забабоны, прыкметы, фразеалагізмы.
- Промыслы і рамёствы роднага краю.
- Беларуская кухня.

На аснове сабраных матэрыялаў складаюцца сцэнарыі народных святкаванняў, абрадаў, ролевых гульняў.

Як бачым, традыцыйная абраднасць нашых продкаў, фальклор адлюстроўваюць спрадвечны уклад жыцця людзей, іх быту. І хоць каляндарныя і сямейныя абрады вельмі старажытныя па сваім паходжанні, аднак да сённяшніх дзён яны не страцілі свайго прызначэння ў народным жыцці. Вучнямі гімназіі захоўваецца адна з цікавейшых старонак нацыянальнай культуры сваёй Бацькаўшчыны.

Літаратура

1. Закон Рэспублікі Беларусь 5 чэрвеня 2006 г. №141-3. Аб сярэдняй адукацыі
2. Канцэпцыя неперарыўнага выхавання дзяцей і навучэнскай моладзі ў Рэспубліцы Беларусь
3. Ушынскі, К.Д. Педагагічныя сачыненні/К.Д.Ушынскі. – М., 1988. – Т.2. – 163 с.
4. Шаўчэнка, В.П. Асноўныя прынцыпы духоўна-маральнага выхавання школьнікаў/ Шаўчэнка В.П., - Мінск, Народная асвета 2005, №7, с. 3–6
5. Залуцкая, В.Л. Школьный музей/В.Л. Залуцкая, Н.Я. Лугайс; пад рэд. В.Л.Залуцкай. – Мінск, 2007.
6. Туманаў, Я.Я. Школьный музей/ Я.Я.Туманаў, М., 2002.

7. Энцыклапедыя. Этнаграфія Беларусі, Мінск, 1989.- 740 с.
8. Барчук, А.Л., Грамадзянскае выхаванне школьнікаў/ А.Л. Барчук М.У. Грудзінскі – Мінск, 2004. – 96 с.